

**GYÖRY TIBOR (1869–1938):
NÉHÁNY SZÓ A HAZAI ORVOSI TÖRTÉNET ÜGYÉBEN¹**

Íródott 1902-ben

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai, Gazda István
vezetésével, közreműködött: Szállási Árpád**

Az Orvosi Hetilap múlt évi (1901) 20. számában közölt könyvismertetés kapcsán van egy pár szavam a hazai orvosi történet ügyében. Az említett könyvismertetés Vámosy Istvánnak ‘Adatok a gyógyászat történetéhez Pozsonyban’² című munkáját tárgyalja. Alkalmam volt ott kifejtetni, hogy mily értékes adatokat szolgáltatott a szerző a hazai orvostudománynak kíváncsképp mielőbb létrehozandó történelméhez. Maga a munka, mint úttörő és minden tekintetben világító példa szolgálhat a későbben próbálkozóknak. Például szolgálhat azonban arra nézve is, hogy hazánk levéltárai mily sok értékes és feldolgozatlan adatot tartalmaznak. Ezeknek közzététele annál inkább és mennél előbb szükséges, mert teljes, kimerítő hazai orvosi történelmünk nem lesz megírható, míg az egyes megyék és városok, melyek a művelődésnek mindenkor gócpontjai voltak, be nem szolgáltatják az alkotandó épület köveit: orvosrendi s tudományi, járvány- és gyógyszerészettörténeti anyagukat. Rendkívül kevés történet még ebben az irányban. Még relatíve legtöbb anyagunk gyűlt össze a járványok történetéhez. Van ugyanis egynéhány éles megfigyelésen alapuló, pontos és jól értékesíthető pestisjárvány leírásunk. A legkiválóbb szerzők e téren: Chenot Ádám,³ Hammer Antal,⁴ Loigk és Werloschnig.⁵

Három évvel ennek előtte Lauschmann Gyula foglalta könyvvé a magyarországi járványokat, mely könyvnek a Székesfehérvár városára vonatkozó része az eredeti és értékes, mert az odavaló levéltári anyag áttanulmányozása alapján készült.⁶ Herbert Henrik megírta a közegészségügy

¹ Forrás: Győry Tibor: Néhány szó a hazai orvosi történet ügyében. = Orvosi Hetilap, 1902. pp. 366–367.

² Vámosy István: Adatok a gyógyászat történetéhez Pozsonyban. Pozsony, 1901. XVI, 307 p.

³ Chenot Ádám orvostörténeti témájú írásai (– *a szerk. összeáll.*):

Chenot Ádám: Tractatus de peste, sive de origine, progressu, fatis, fine pestis in Daciæ Transylvaniae quibusquam locis ab initio oct. 1755. ad finem januarii 1757. Vindobonæ, 1765. XXVI, 246 p.

Chenot Ádám: Historia pestis Transylvaniae annorum 1770, 1771. Budæ, 1799. 42, 139 p. (Postumus mű. Schraud Ferenc adta közre.)

⁴ Hammer, Anton: Geschichte der pest, die von 1738 bis 1740 im Temesvarer Banate herrschte. Ein aus glaubwürdigen Quellen geschöpfter Beitrag zur Geschichte dieses Landes. Mit 1 Planskizze und topographisch-historischer Beigabe. Temesvár, 1839. XII, 116 p.

⁵ Loigk, A. et J. Werloschnig: Historia pestis, quæ ab an. 1708. ad 1713. Transylvaniam, Hungariam, Austriam, Pragm et Ratisbonam depopulabatur, per epistolæ conscripta et Austriae medicis enarrata. Styrae, 1715. 497 p.

⁶ Lauschmann Gyula: Adatok a magyarországi járványok történetéhez, tekintettel Székesfehérvár városára. Sz.-Fehérvár, 1898. 67 p.

fejlődését Nagy-Szebenben, de sajnos, csak a XVI. századig.⁷ Egyes kórházaink monografikus történetét bírnunk szintén nagy értékű dolog lenne. Elöl jártak ebben: Purjesz Ignác 'Adatok a Szent Rókus-kórház alapításához' című munkájával,⁸ Papp Gábor a szolnoki,⁹ Singer Henrik a miskolci közkórház történetével;¹⁰ Müller Frigyes [Friedrich] megírta az erdélyi kórházak történetét¹¹ stb. Wertner Mór is sokat fáradozott régi gyógyászatunk történetének kérdésében. Még egy-két ily munka s a meglevő anyag, mely a magyar orvosi történelem megírásához levéltári adatokból eddig egybegyűlt, fel van sorolva. Igaz, hogy Wessprémi, Fejér és Linzbauer halhatatlan munkáikkal orvosi történelmünknek alapját már régen megvetették, de műveik a végleges munkáknak – bármennyit mondjak is vele – mégis csupán csak alapjául szolgálhatnak.

A levéltárakban elhelyezett szűz történeti anyag még feldolgozásra, közkinccsé formáltatásra vár. De ez a feldolgozás – miként a tapasztalat is bizonyítja – csakis akkor tökéletes és vezet célhoz, ha az illető kutató csak az ő speciális tárgyát, az őt érdeklő anyagot veszi tekintetbe, mert a felkutatott adatok csak akkor kelnek életre, ha oly agyvelő veszi fel azokat, mely rögtön tudja, mit tartson vissza, s mit eressen át szűrőjén, de a megtartott részt rögtön és minden különös időrabló fáradság nélkül a kellő helyre is képes illeszteni, beosztani. Ez az oka annak, hogy a levéltárakban elhelyezett orvostörténelmi anyag nálunk túlnyomórészt feldolgozatlanul hever. A levéltárak állandó bűvárkarában orvos alkalmazva nincsen; a vendég-bűvárkodók is a nem-orvosokból kerülnek ki, ezek is, azok is, természetszerűleg átsiklanak az orvostörténelmi adatokon. De hát miért nem végzik el a munkát maguk az orvosok? Erre is megadom a feleletet.

Absztrakt tudománnyal, így a történelemmel való foglalkozás senkit sem juttatott még vagyonhoz. Kell ehhez a lelkesedésnek, a tárgyszeretnek oly tökéje, mely az anyagainak hiányát pótolja, vagy mondjuk kompenzálja. De egy arra valóban hivatott egyén legalább is fojtó gond nélkül képes megélni a tudományos foglalkozásból. Az orvosi történet művelése azonban „nobile officium”-nak tekintetik legtöbb helyen, és okvetlenül mindenütt a vidéki városokban. Innen van, hogy vajmi ritkán akad, aki orvos létére bemegy a levéltárakba kutatni, hazai orvostörténelmünk kincseit ott összekeresni. Az ily irányú orvostörténeti kutatás igen fáradságos, igen költséges, mert temérdek időbe, hónapokba, sőt – ha a kutató szakadatlanul nem dolgozhat, egy csak közepes tartalmú levéltárban is – esztendőkre kerül. Hiszen a fentebb említett könyv szerzőjének, Lausmannak – saját szavai szerint – 10 esztendei kutatásába került, pedig csak a járványokra volt tekintettel s a mindössze 67 oldalon nem csupán levéltári anyag van feljegyezve. Számolni kellene az élet anyagi követelményeivel s az önfenntartásért való munkássággal, melyektől az ilyen dolgozás a kutatót, ha az nem életpálya, elvonja.

Azon kutatók köre azonban, kikre még egyáltalán számítani lehetne, még szűkebbre, ti. csak az illető városok helybeli orvosainak számára zsugorodik, különösen, ha meggondoljuk, hogy a levéltári munkásság csakis a hely színén végezhető. Hiszen rendszerint a kutató nem is tudja előre, mi fog eléje tárulni, mit fog találni, mindössze azt tudja, hogy adatokat keres s ezért egy mérhetetlenül nagyobb anyagot – sokszor eredménytelenül eltöltött heteken át – kell áttekintenie, míg annak egy töredéke, mint keresett és feltalált speciális anyag, kezében összegyűlik. Bizonyosság a nehézségek visszariasztó hatására egyszerűen az, hogy Linzbauer óta csak vajmi kevesen vállalkoztak levéltári dolgozásra.

Minden művelt nemzetnek megvan már az ő hiteles, az eredeti adatok alapján készült orvosi történelme. Nekünk magyaroknak még nincs meg. Erkölcsi kötelességünk parancsolja tehát, hogy ez is minél előbb elkészüljön. Előre megmondhatom, hogy nem lesz mit röstelkednünk rajta, ha egyszer készen fog állni a nagy építmény: a magyar orvosi történelem. De hogy mennyit takar el

⁷ V. ö.: Herbert, Henrik: Die Gesundheitspflege in Hermannstadt c. tanulmányával, amely az 'Arch. des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. Neue Folge.' XX. kötetében jelent meg.

⁸ Purjesz Ignác: Adatok a Szent-Rókus közkórház alapításához. Bp., 1896. 40 p.

⁹ Papp Gábor: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye közkórházának története és 1896–97. évi jelentése. Szolnok, 1898. 56 p.

¹⁰ Singer Henrik: A miskolci közkórház története. 1856–1900. Miskolc, 1900. 133 p., 5 t.

¹¹ Müller, Friedrich: Geschichte der siebenbürgischen Hospitäl bis 1825. (Különlenyomat a segesvári evangélikus gimnázium 1855/56-os évkönyvéből. A teljes évkönyv: Wien, 1856. 86 p.)

még a levéltárak pora? Ki tudná megmondani! Pedig az ott letakart anyag tartalmazza a mi igazi orvosi történelmünket épp úgy, mint a nemzeti és világtörténetet. Ezek a levéltárak, melyek az egykorú feljegyzéseket meghamisítatlan megbízhatósággal őrzik, ezek képzik az orvosi történelemnek is friss forrásait. Ezekből kellene meríteni. Ki ne tudná, hogy egy korty a friss forrás vizéből többet ér, mint egy pohár háromszor felmelegedett és ugyanannyiszor újra felfrissített víz!

Meg vagyok győződve róla, hogy nincsen levéltár, mely ajtaját örömet meg ne nyitná a munkára kész kopogtató előtt. De vajon lesz-e kopogtató? A mai viszonyok közt alig. A lehetőséget előbb meg kell teremteni. Hogyan? Erről is elmondom nézetemet.

Ami az alkalmosszerűséget illeti, abban nem lehet kétség. Megyéink csak nem régen fogtak hozzá monográfiáik megírásához. A példát, melyet egy-két vármegye már megadott, kétségen kívül követni fogja a többi. Ezt kell felhasználni az óhajtott célra is. Az eddigiek igen nagy körültekintéssel és alapossággal, de az orvostörténelmi adatok mellőzésével írták meg monográfiáikat. Óhajtandó, sőt szükséges volna, hogy ezután a gyógyászati adatok, mégpedig az orvostudományi és rendi és a gyógyszerészetre vonatkozó adatok se mellőztessenek. Mint azonban már említettem, erre csakis hozzáértő szakember, tehát orvos alkalmas. Bizonyára akadni fog minden megye területén, jelesül annak székhelyén olyan orvos, ki ezt a szép és hazafias munkát elvégezné, és pedig minden anyagi haszon nélkül, csupán a levéltárakban töltött ideje alatt elmulasztott egyéb keresetének átlagszerű megtérítése fejében.

Ne sajnáljuk tehát a vármegyék egy pár ezer korona többletet az amúgy is elég nagy költség mellett, amibe történetük megírása kerül. Kultúrájuknak szebb adalékait aligha fogják a művelt laikus közönségnek és a szakembereknek nyújthatni, mintha az orvostörténelmi adatokat is beszolgáltatandják, amelyek hiszen lényegileg is beletartoznak ama monográfiákba, ha teljeseek akarnak lenni. Mert az ókor óta napjainkig folyton regisztrálható tény az, hogy a műveltségi foknak egyik legérzékenyebb hőmérője az orvosi tudomány mindenkori fejlettsége volt. Ily módon, ha a vármegyék és nagyobb városok beszolgáltaták egyszer orvostörténelmi adataikat, akkor – és nem előbb – létre lesz hozható a magyar orvosi tudomány történelme is, a magyar kultúrának ez az integráló része. Ne legyen benne késedelem! Ajánlom az ügyet vármegyéink tradicionális hazafias érzületébe és a magyar orvosi kar tette kész tudányszeretetébe!